

RÖVID BEVEZETÉS AZ ÖSSZEHA-SONLÍTÓ KÖNYVTÁRTUDOMÁNYBA

WANG, Chih: A brief introduction to comparative librarianship. (*International Library Review*. 17.vol. 1985. 107–115.p.) írását BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta tömörítette.

Az összehasonlító tudományok az összehasonlító anatómia 16. századi megjelenésével veszik kezdetüket, majd áterjednek az orvostudományra, a biológiára, az irodalomtudományra, a nyelvészetre, a jogtudományra stb. és még a könyvtártudományhoz leginkább közel álló neveléstudomány összehasonlító ága is több mint egy évszázados múltra tekint vissza.

Az összehasonlító könyvtártudomány megalapítójának Chase Dane-t tekintjük, aki 1954-ben publikált tanulmányaiban először kísérelte meg a fogalom meghatározását.^{1,2} Ez az új nézőpont nem váltott ki különösebb figyelmet a szakemberek körében, egészen 1965-ig, amikor a témáról egész sor publikáció látott napvilágot.³⁻⁶ Míg az 1950-es években a *Library* (1969-től: . . . and Information) *Science Abstracts*-ben az *összehasonlító könyvtártudomány* (comparative librarianship) címszó alatt mindössze egyetlen tételt ismertetett, addig a 60-as években már 105-öt. 1971-ben a *Library Literature* már önálló címszóként regisztrálja és ezektől az évektől kezdődően a *The Journal of Library History*, a *Focus on International Comparative Librarianship* és az *International Library Review* szentel e témakörnek; vagy egy-egy rovatot, vagy egy-egy címszámot, ezzel párhuzamosan megnövekedett a kérdés szakirodalmi más könyvtártudományi orgánumban is.

Míg 1963-ban Észak-Amerikában mindössze öt könyvtárosképző intézmény tantervében szerepelt az összehasonlító könyvtártudomány oktatása addig 1975-ben már ötvenhat helyen oktatják és megkezdődött Európában is az új szemléletű oktatás. A kérdéssel foglalkozó nemzetközi intézmények száma 1976-ban 41, 1980-ban 59. A fogalom meghatározásával már többen kísérleteztek, a legtalálóbbnak Dorothy G. Collins meghatározása tűnik.⁷ Szerinte az összehasonlító könyvtártudomány a könyvtári fejlesztő tevékenység, a könyvtári gyakorlat vagy problémák *rendszeres elemzése*, különböző körülmények között (többnyire különböző országokban), a releváns háttértényezők – mint a történelmi, földrajzi, politikai, gazdasági, szociális, kulturális stb. adottságok – figyelembe vételével.

A fogalom meghatározására törekvők általában hangsúlyozzák:

- a két vagy több nemzet kulturális és szociális környezetének összevethetőségét,
- az összehasonlítható adatok fontosságát,
- az eltérő feltételek mellett kialakult hasonlóságok és különbségek elemzését a könyvtártudomány filozófiai és elméleti koncepciójának megalapozására.

John F. Harvey az összehasonlító könyvtártudományt a nemzetközi könyvtártudomány részének tekintette.⁸ Miles M. Jackson szerint azonban két teljesen különböző fogalomról van szó, amelyek nincsenek hierarchikus kapcsolatban⁹ J. Periam Danton

egyik tanulmányában így fogalmaz: az összehasonlító könyvtártudomány végső célja minden könyvtárral és könyvtárüggyel kapcsolatos tevékenység elemzése, így annak részét képezi. Eszközei: a területi és esettanulmányok, a helyi vonatkozások és más országok könyvtárainak valamint könyvtárügyének oktatása csakúgy, mint minden egyéb nemzetközi könyvtárügyi tervékenység, amely bármely szempontból hasznos lehet az összehasonlító könyvtártudomány szempontjából.¹⁰

Logikusabbnak tűnik tehát külön választani a nemzetközi és az összehasonlító könyvtártudományt, mivel az összehasonlító könyvtártudomány különböző kultúrák tanulmányozására épül ugyan de nem szükségszerűen nemzetközi szinten.

A szakirodalom alapján az összehasonlító könyvtártudomány *céljai* a következőképpen foglalhatók össze:

- a könyvtári rendszerek vagy problémák teljes megértése, helyes értelmezése és a problémák megfogalmazása,
- útmutatást adni az új könyvtári programokhoz a saját országunk vagy mások számára,
- a szélesebb körű, általános könyvtárügyi problémák kritikai elemzésével és megoldásával hozzájárulni a kérdés megoldásához,
- serkenteni és megalapozott véleménnyel segíteni az ígéretes megoldások átvételét,
- háttérrel biztosítani külföldi látogatásokhoz és szolgáltatásokhoz,
- a könyvtárosképzés és oktatás gyakorlati oldalának megerősítése,
- nemzetközi megértés és együttműködés előmozdítása,
- a vizsgált jelenség kapcsolatrendszerének megvilágítása,
- segíteni az információk szabad áramlását,
- elősegíteni a békét és megértést a világ népei között,
- hasznos elveket és törvényeket kifejleszteni,
- végül: megfogalmazni a közvetítő-könyvtártudomány (metalibrarianship) esszenciáját, azt a filozófiát és elméletet, amelyre a könyvtártudomány elmélete és gyakorlata épül az egész világon.

Az összehasonlító könyvtártudomány tehát új szemléleti forma, amely lehetővé teszi a könyvtártudomány elméleti és gyakorlati tapasztalatainak széleskörű hasznosítását.

A módszertani kérdéseket illetően Richard Krzys – aki két fejezetet is szentel munkájában ennek a kérdéskörnek¹¹ – figyelmünkbe ajánlja a tudományos kutatás más tudományterületeken már sikert aratott módszereit: a történeti, a szemle az elméleti és gyakorlati ill. kísérleti módszereket. A tudományos kutatás első lépése, a téma-választás, amelyre vonatkozólag Krzys az alábbi tanácsokkal él:

- olyan témát kell választani, amely érdekl, vagy amelyről már vannak tapasztalatai a kutatónak,
- meg lehet ismételni korábbi kutatásokat, vizsgálatokat,
- fel lehet használni korábbi vizsgálatok ajánlásait, amelyek a munka folytatására vonatkozó javaslatokat tartalmaznak,
- megvizsgálható, hogy a kérdés megoldásához felállítható-e egy újabb hipotézis,
- ki lehet választani egy munkahipotézist, vagy feltételt, és megvizsgálni, ellenőriz-

ni annak helyességét,

- a témával kapcsolatos irodalom gondos felderítésével célszerű meghatározni a vizsgálandó témakört.

Az összehasonlító neveléstudomány kutatási modelljét adaptálva Krzys négy fokozatot ajánl: a leírás, az interpretálás, az összerendezés vagy mellérendelés és az összehasonlítás fázisait.

Az összehasonlító könyvtartudomány vizsgálati tárgyként a következő témaköröket veti fel:

- bibliográfiai ellenőrzés kérdése,
- törvénykezés és jogi szabályozás,
- pénzügyi támogatás,
- a hivatás,
- gyakorló könyvtárosok problémái,
- intézmények, szövetségek, egyesületek helyzete,
- nevelési és oktatási intézmények,
- szakirodalom vizsgálata,
- szolgáltató intézmények,
- szolgáltatások elemzése,
- a jövőkutatás kérdésköre.

A fenti témák elemzésekor minden esetben figyelembe kell venni: a vizsgált probléma lényegét, a jelenség eredetét, fejlődési irányait, összetevőit, a változást befolyásoló tényezőket, stb. komplex módon.

Az összehasonlító könyvtartudományi kutatás célja a „miérték” megválaszolása, amely csak széleskörű és körültekintő elemzések eredményeként lehetséges, de a könyvtárügyi problémák megoldásának ez az egyetlen lehetséges módja. A megoldandó vagy vizsgálandó kérdések szakirodalmának feltérképezése a munka első fázisa, ehhez kíván segítséget nyújtani a szerző a kérdéskörrel! legtöbbit foglalkozó források összegyűjtésével, amelyet a cikk mellékleteként ad közre.

Az összehasonlító könyvtartudománnyal kapcsolatos problémák nagy része abból adódik, hogy maga a tudományterület is, mint szemléleti forma, a fejlődés stádiumában van és emellett sokrétű kapcsolatban nemzeti és kulturális problémákkal, ill. sok ilyen típusú ismeret tanulmányozását teszi szükségessé. A.D. Burnett az 1939-ben alapított Sevensma-díj 1971. évi nyertese hosszú listába foglalta a felvetődött nehézségeket, amelyeket három csoportba sorolt:

- a személyi problémákra,
- a bizonyítékok hiányára,
- és a módszerekből fakadó problémák körére.

A személyi gondok közé olyanokat sorolt mint: a publikált dokumentumok hiánya, a drága és időigényes utazások, a kulturális és politikai kötöttségek és korlátozások, a nem egyenlő mértékű anyagi támogatás, a háborúk és forradalmak riasztó hatása, stb.

Nehezíti a vizsgálatokat a bizonyítékok, azaz adatok nem kielégítő vagy nem hozzáférhető volta, a könyvtári adatok és források azonosíthatóságának problematikája, az adatok összevethetőségének ill. informativitásának, értékelhetőségének kérdései.

Az elméleti és gyakorlati kérdések tárgyalását Burnett végül egy szellemes analógiával zárja: szerinte az összehasonlító könyvtártudomány olyan, mint a házasság, amely egyszerre szükséges és nagyban kifizetődő.¹²

HIVATKOZÁSOK

1. DANE, Chase: The benefits of comparative librarianship. = Australian Library Journal. 3.vol. 1954. 89–91.p.
2. DANE, Chase: Comparative librarianship. = Librarian. 43.vol. 1954. 141–144.p.
3. WHITE, C.M.: Bases of modern librarianship. London. Pergamon, 1964.
4. FOSKETT, D.J.: Comparative librarianship. In. R.L. Collison (ed.) Progress in library science. London. Butterworth, 1965. 125–146.p.
5. NASSER, Sharify – PIGGFORD, R.R.: First institute on international comparative librarianship. = Pennsylvania Library Association Bulletin. 21.vol. 1965. 73–80.p.
6. SHORES, L.: Why comparative librarianship: Essays on themes and problems. Westport, Greenwood, 1966.
7. COLLINS, D.G.: Comparative librarianship. In. A. Kent and H. Lancour (eds.) Encyclopedia of library and information science. vol.5. 1971. 492–502.p. (New York, Dekker.)
8. HARVEY, J. F.: Toward a definition of international and comparative library science. = International Library Review. vol.5. 1973. 290.p.
9. JECKERSON, M.M.: Comparative librarianship and non-industrialized countries. = International Library Review. vol.14. 1982. 101–106.p. Referátumát ld. KDSZ 82/604 tételszámon.
10. DANTON, P.J.: The dimensions of comparative librarianship. ALA, Chicago, 1973.
11. KRZYS, R.–LITTON, G.: World librarianship: a comparative study. New York, Dekker, 1983. (Ismeretétését ld. Könyvtári Figyelő, 30.évf. 1984. 4.sz. 428–429.p.)
12. BURNETT, A.D.: Studies in comparative librarianship. 1. In. Studies in comparative librarianship . . . 3–35.p.